

Politický systém Indické republiky a základní tendence jeho vývoje

Политическая система Индийской республики и основные
тенденции ее развития

Das politische System der Indischen Republik und die
Grundtendenzen ihrer Entwicklung

VLASTA BAUDYŠOVA

Mezi rozvojovými zeměmi zaujímá Indická republika v mnoha ohledech zvláštní místo a dává značné možnosti vědecky zkoumat řadu problémů rozvojových zemí. Úkolem této stati je charakterizovat politickou strukturu Indie a její dynamiku, tak jak se nejvýrazněji projevuje ve vedoucí politické straně — Indickém národním kongresu. Ústavně politický systém Indické republiky je totiž poměrně stabilizován, vyznačuje se značnou vývojovou kontinuitou a poskytuje proto dostatek materiálů pro takového zkoumání.

Svobodná Indie navázala ve svém ústavním vývoji především na britskou ústavní doktrínu a tradici, které určily i její postavení a správu v britské imperiální říši. Pod tlakem národně osvobozenického hnutí, jež mělo celonárodní charakter a podporu všeho obyvatelstva, byla V. Británie nucena poskytnout Indii některá, byť i značně omezená, demokratická práva a vytvořit některé ústavní a politické instituce.

Ústava svobodné Indie, přijatá dne 26. listopadu 1949 a platná od 26. ledna 1950, konstituovala indický stát jako sekularistickou, demokratickou republiku s parlamentní formou vlády britského typu, která je do určité míry přizpůsobena federálnímu zřízení. Vůdčí místo v soustavě nejvyšších státních orgánů přísluší vládě, respektive jejímu premiérovi, a užšímu výboru vlády — jejímu kabinetu. Vládu vytváří ta politická strana, která získala ve volbách většinu v dolní sněmovně celoidického parlamentu. Předsedou vlády se stává vůdce vítězné strany a jemu je také podřízena činnost její parlamentní frakce.

Ačkoli tři čtvrtiny obyvatelstva Indie jsou negramotné, přesto byla uzákoněna a v praxi s poměrným úspěchem realizována zásada všeobecného

volebního práva.¹⁾ Sama volební soustava byla vytvořena také podle britského vzoru. Poslanci se volí v jednomandátových volebních obvodech prostou většinou hlasů. Všeobecné volby byly v Indii provedeny třikrát, a to v letech 1952, 1957 a 1962. Nyní stojí Indie na prahu čtvrtých všeobecných voleb.

Bylo by jednostranné posuzovat proces fungování politické moci jen podle formálních ustanovení ústavy. Politická moc se realizuje nejen prostřednictvím ústavních orgánů, ale proces tvorby politické vůle je ovlivňován rozhodujícími společenskými silami také prostřednictvím politických organizací a institucí. Politická struktura Indické republiky se však podstatně liší od politického systému V. Británie, britského typu parlamentarismu. Působí tu zvláštní a osobité podmínky sociálně ekonomické, ideologické, kulturní a zvláště politické, jež ve svém souhrnu vtiskují Indii charakter rozvojové země.

Sociálně ekonomická struktura Indie je značně složitá. Existují tu prvky všech společenských řádů od prvobytně pospolných společenství až po nejmodernější kapitalistické podniky, patřící monopolizovanému finančnímu kapitálu. Sociální napětí vyrůstá jednak z pozvolného a bolestného procesu integrace předkapitalistických společenských forem v kapitalistický společenský řád, jednak z antagonismů vlastních kapitalistickému výrobnímu systému. Ač převážná část obyvatelstva je stále spjata s tradičními způsoby výroby, hlavně v zemědělství, Indie je ve srovnání s jinými rozvojovými zeměmi poměrně hospodářsky vyspělá země. V průběhu tohoto století se zde vytvořily třídy spojené s kapitalistickým způsobem výroby: buržoazie a proletariát. Sociálně politicky je Indická republika buržoazním státem, v němž lidové a demokratické síly vykonávají tlak na politickou moc; v Indii zakotvil reformní sociální demokratismus i revoluční marxismus — ideologie moderních středních tříd a průmyslového proletariátu — a zároveň jsou zde značně rozšířeny nejružnější sociální utopické směry, které mají největší ohlas mezi milióny indických rolníků.

Jako ve všech rozvojových zemích inteligence tvoří nejdůležitější součást vládnoucí elity. V důsledku zmíněných zvláštností indické společenské struktury pokoušela se zdejší inteligence sloučit jak požadavky národní buržoazie, tak i pracujících mas. To je příznačným rysem politického programu i činnosti M. K. Gándhího i D. Néhrúa, dvou největších osobností novodobých indických dějin. Každý z nich však o to usiloval na jiné ideové platformě a jinými prostředky.

Vliv tradiční společnosti, která je v Indii petrifikována v instituci kast a velké patriarchální rodiny, se silně uplatňuje v politickém životě. Ro-

¹⁾ Voleb do dolní sněmovny se zúčastnilo r. 1952 — 45,7 %, 1957 — 46,6 % a v roce 1962 — 53,7 % oprávněných voličů.

dina a kasta jsou pevnými svazky mravními, právními a hospodářskými, které jsou posvěceny náboženstvím. Hinduismus nikdy nevytvořil pevné organizace církevní, udržuje se v sociálních institucích, a to v instituci velké rodiny a kasty.

Kastovní systém, tato svérázná forma společenského zřízení Indie, je popsána a analyzována v obsáhlé vědecké literatuře. Pro naše potřeby je nutné jen konstatovat, že kasty jsou uzavřené sociální útvary a příslušnost k nim je dána narozením. Všichni členové kasty mají obvykle společné jméno, stejné povolání, společné náboženství a rituální pravidla a obřady, které dopodrobna vymezují veškeré jejich chování.

Kasta není tedy jen určitou sociální jednotkou, ale jakýmsi mytickým celkem, posvěceným náboženskými normami a přesně vymezeným místem ve společnosti. Stejným způsobem je určeno postavení a poslání každého jednotlivce a veškeré jeho chování.

Tyto instituce silně ovlivňují i moderní společenské formy. Hospodářské podnikání je organizováno v rámci velké rodiny a kasty. Politické strany jsou ovládány jednotlivými kastami nebo se v nich vytvářejí oddělené frakce a skupiny podle kast. Politické přesvědčení a příslušnost k určité politické straně není tedy často určována jejím politickým a ekonomickým programem, ale rozhodnutím kasty, kastovní příslušností reprezentantů politické strany.²⁾

Proto také náboženství, hlavní forma ideologie tradiční společnosti, je stále důležitým faktorem v politice. Na jeho základě se vytvářejí jednotlivé politické strany a většina politických stran využívá náboženské víry a přesvědčení k ovlivňování voličů.

Celková nevyzrálость společenských vztahů v Indii je ještě komplikována velkou náboženskou, rasovou, národnostní a etnickou pestrostí obyvatelstva. Třebaže historicky vzniklý antagonismus mezi hinduisty a mohamedány je stále zdrojem určitých politických potíží — doposud téměř 10 %

²⁾ Na druhé straně tradiční společenství i kasty jsou ovlivňovány moderními demokratickými institucemi, a hlavně společenskými poměry, přizpůsobují se soudobému životu. Kasty vytvářejí kastovní asociace, aby posílily svůj politický vliv, společenský statut, aby získaly místa ve státní administrativě, na školách i v hospodářském životě. Do jejich čela se již nedostávají lidé podle starých tradičních zvyklostí, ale ti, kteří mají vliv a vzdělání a kteří se vyznaží v mechanismu moderního života. Četné sociologické průzkumy potvrzují, že i na vesnici, jež je dosud velmi konzervativní, se na vedoucí funkce v kastě, v kastovních sdruženích i ve vesnické samosprávě nedostávají lidé, jimž přísluší tyto funkce podle tradice, ale mladší členové kasty, kteří se na vesnici vrátili z měst, kde nabyli vzdělání, jsou schopni najít si spojení s úřady a institucemi a udržovat je a vědí, jak a kde získat různé výhody. Četné kastovní asociace hlavně ve městech se modernizovaly natolik, že používají moderních prostředků k upevňování kastovní soudržnosti: zřídily si kanceláře, vydávají noviny, mají úředníky, kteří obstarávají záležitosti kasty i jejich členů, poskytují stipendia apod. (Lloyd S. Rudolph and Suzanne H. Rudolph: Political Role of India's Caste Association, Pacific Affairs vol. 33, No. 1, p. 5—22.)

obyvatelstva Indie vyznává islám — přesto dnes ve vnitropolitickém životě pregnatněji vystupuje otázka národnostní a jazyková.

Na území Indie, která dosáhla podle posledního sčítání r. 1961 téměř 440 miliónů osob (nyní se odhaduje, že má již 480 mil. obyvatel), žije mnoho národů, národností a etnických skupin, lišících se od sebe původem, rasou i jazykem. Odhlédneme-li od složitého rozdělování obyvatelstva podle řeči, které vědomě zavedla britská statistika, existuje v Indii v podstatě 13 velkých jazyků, jimiž mluví téměř 90 % obyvatel. Indická unie sestává ze 16 států, vytvořených v podstatě podle jazykového a národnostního složení obyvatelstva. Proces formování jednotlivých indických národů se po osvobození Indie značně urychlil a vzájemný vztah mezi nimi i jazyková otázka se stávají ožehavým vnitropolitickým problémem.

Nejobtížnější politickou otázkou je zavedení oficiálního celoidického jazyka. Do roku 1965 jím byla angličtina a nyní — v souladu s ústavou — byla prohlášena oficiálním jazykem hindština. Protože se v jižních dravidských státech Indické unie zvedl proti tomu silný odpor, byl angličtině i nadále přiznán statut druhého oficiálního jazyka.³⁾

Národnostní nesnášenlivost se projevuje v boji o jazykové otázky (stanovení úředního a vyučovacího jazyka v Ásámu a jinde), ve sporech mezi jednotlivými státy o národnostně smíšené okresy (Maháráštra — Maisúr), i v existenci silných separatistických hnutí. Velmi často se tu prolínají nejen momenty národnostní, ale i rasové (separatistické hnutí dravidské na jihu Indie), náboženské (snaha o osamostatnění Kašmíru, přetvoření Paňdžábu nejen v jazykově homogenní stát, ale i ve stát s převahou sikhů). Všechny tyto momenty podstatně ovlivňují proces vytváření politické reprezentace, politické vůle, veřejného mínění i realizace politické moci, které nelze nikdy posuzovat jen měřítky evropskými neb hledisky odvozenými ze života moderní, industriální společnosti.

Přejdeme nyní k charakteristice indického politického systému. Jeho nejvýraznější zvláštností je převládající postavení strany Indický národní kongres ve státě. Vedle něho sice v Indii existují i větší celoidické neb regionální politické strany, avšak žádné z nich se nepodařilo otrást politickým monopolem kongresu. Tendence k silné výkonné moci, charakteristická pro všechny rozvojové země, se projevuje také v Indii. Zatímco však v ostatních zemích hlavním nástrojem výkonné moci je především armáda neb byrokratický aparát a zcela výjimečně mechanismus politické strany, v Indii se síla a stabilita vlády opírá nejen o byrokratický aparát, ale také o masový politický vliv kongresu. Ten v trojích všeobecných volbách získal vždy 45 % hlasů a vedoucí postavení v zastupitelských orgánech: v dolní sněmovně celoidického parlamentu disponuje 73 až 75 % man-

³⁾ Official Language Bill, 13. 4. 1964.

dátů. Jeho pozice v zákonodárných sborech států je poněkud slabší, v některých státech se mu nepodařilo získat absolutní většinu, avšak v průměru i zde má stále víc než 65 % mandátů.

Monopolní postavení kongresu na indické politické scéně je dáno historicky. Indický národní kongres v průběhu své dlouhé existence — vznikl již v r. 1885 — se postupně přeměnil ve všennárodní organizaci národně osvobozenického boje a díky všestranné sociálně reformní i politické činnosti M. K. Gándhího zapustil kořeny i na indickém venkově. Dočasně existovaly uvnitř kongresu některé samostatně organizované politické strany, jako Kongresová socialistická strana, strana svaradžistů apod. Vlivem eklekticky pojatého programu, pružné organizační struktury i plejády vůdců, reprezentujících v podstatě všechny směry uvnitř národně osvobozenického hnutí, stal se kongres všezahrnující organizací národně osvobozenického boje, v němž ovšem politické vedení vždy zůstalo soustředěno v rukou národní buržoazie.

Tyto tradice působí uvnitř kongresu podnes. Kongres je heterogenní politickou stranou, v níž se plně odráží pluralismus indické společnosti. Má podporu všech složek indické buržoazie včetně monopolizovaného finančního kapitálu, městských středních vrstev, inteligence, rolnictva i určité části dělnictva. Tato sociální různorodost kongresu způsobuje jeho štěpení na různé proudy, které vyjadřují diferencované politické a ekonomické zájmy jednotlivých tříd a vrstev sdružených v kongresu.

Nejvýrazněji se vliv vyhraněných třídních zájmů projevuje ve všeindickém vedení kongresu, a to v existenci pravicové, levicové a centristické skupiny.

Nejvlivnější skupinu tvoří tzv. pravé křídlo kongresu, opírající se o plnou podporu indické monopolistické buržoazie. Proti němu stojí tzv. levice, která je nevyhraněná a nepříliš vlivná, ač v různých zásadních otázkách tlumočí požadavky pracujících mas. Mezi těmito dvěma póly stojí pak nejsilnější a nejpočetnější frakce — centristická skupina. Třídně a sociálně je to velmi heterogenní skupina, ale má rozhodující roli v kongresu, neboť její oporou je masa funkcionářů, kteří se zmocnili kongresových organizací ve všech jeho člancích od vesnic přes okresy až do států. Základnu této skupiny tvoří především malá a střední buržoazie, jež vyrostla ve městech i na venkově, nově vychovaná inteligence a početné střední třídy.

Na pravici kongresu stojí osobnosti rozdílného typu a s podstatnými odstíny v politických názorech. Nejvyhraněnější proud představují otevření zastánci kapitalistického ekonomického a politického systému, spočívajícího na rozvoji soukromé podnikatelské iniciativy. Nevěří, že Indie bude s to překonat svou zaostalost vlastními silami a obhajují proto nutnost účasti cizího, soukromého kapitálu na hospodářské výstavbě Indie.

Podmínkou pro úzkou hospodářskou spolupráci Indie s rozvinutými kapitalistickými zeměmi, zvláště s USA, je změna indické zahraniční politiky; podle jejich představ by se Indie měla stát protiváhou čínského vlivu v Asii, případně se přidružit k agresivním imperialistickým blokům v Asii.

Nejvýraznějším zastáncem těchto názorů je S. K. Pátíl, který v Néhrúově kabinetu vedl resort výživy a zemědělství a v Šástrího vládě i ve vládě I. Gándhíové spravuje resort železnic. Silnou oporu má v městě Bombaj, středisku indického obchodu a průmyslu, kde se těší zvláštní důvěře bombajských velkopodnikatelů. Je zásadně proti všem pokrokovým opatřením: v roce 1958 byl z jeho podnětu zrušen státní prodej potravin za stálé a kontrolované ceny a zároveň byly stanoveny pevné ceny některých zemědělských produktů, zvláště technických průmyslových plodin, jako cukrové třtiny apod., což pomohlo stabilizovat kapitalistická rolnická hospodářství. Bojoval proti stanovení stropu na důchody městského obyvatelstva; tímto opatřením chtěl D. Néhrú postihnout vysoké zisky kapitalistických podnikatelů.

Pravici kongresu tvoří i řada vedoucích politiků jednotlivých států, a to Atulja Ghoš, předseda státní kongresové organizace v Západním Bengálsku, B. Č. Gupta, bývalý hlavní ministr státu Uttarpradéš, N. Sandživa Reddy, bývalý hlavní ministr ve státě Ándhrapradéš, od r. 1964 kabinetní ministr celoidické vlády.

Druhým proudem pravicového křídla je směr, který bychom mohli nazvat tradicionalistický. Jeho nejvýraznější osobností je bývalý ústřední ministr financí M. Désái, který přísně dodržuje všechny ortodoxní hinduistické náboženské předpisy. Je nakloněn kapitalistům a zaměřen proti sociálním experimentům, myšlenky socialismu jsou mu naprosto cizí. Protože je velkým hindským nacionalistou, má ostražitější postoj k cizímu kapitálu a chápe výhody indické politiky neutrality. Zastával vždy ostrá protipákistánská stanoviska. Jeho ortodoxní rigidita je znásobena velikou administrativní zkušeností. Často úvaha administrátora v něm převáží nad pružností politika, což v době, kdy vedl ministerstvo financí (1958 až 1963), značně poškodilo jeho popularitu. Ve válce o Néhrúovo dědictví se ukázalo, že za ním pevně stála jen kongresová organizace jeho domovského státu Gudžarátu. Byl proto vyloučen ze Šástrího kabinetu a zůstal jen členem kongresového pracovního výboru. Po Šástrího smrti se znovu ucházel o místo leadera kongresové strany a získal v tajných volbách téměř třetinu hlasů. Kromě gudžarátské kongresové organizace ho podporovaly disidentské skupiny hlavně ze severních států, kde tradiční hinduismus a hindský nacionalismus představují značnou politickou sílu.

Proti pravici stojí v kongresu tzv. levice. Toto křídlo nemá ani mnoho vynikajících představitelů, ani masovou základnu. Mezi kongresovými politiky najdeme sice řadu pokrokových lidí, kteří však mají jen místní

vliv a nezaujímají významnější funkce v kongresové stranické nebo státní hierarchii. Tito lidé stáli vždy pevně za D. Néhrúem a podporovali ho při jeho konfliktech s reakčním křídlem kongresu. Ač organizačně slabá a málo početná, zůstává levice kongresu určitou politickou potencionální silou.

Za nejvýznačnějšího reprezentanta kongresové levice je považován Krišna Ménán. Je to člověk výjimečného intelektu, ovlivněný, marxistickou ideologií, ačkoli se marxistou nestal. Převážnou část života prožil v Anglii a jeho názory odpovídají jeho modernímu západoevropskému vzdělání. Patřil k nejbližším spolupracovníkům D. Néhrúa, neboť je oba sbližoval jak vynikající intelekt, tak i společný světový názor.

Krišna Ménán je velkým indickým nacionalistou protiimperialistického zaměření. V zahraniční politice prosazoval linii přátelských vztahů k Sovětskému svazu a socialistickým zemím, což mu vyneslo velkou nenávisť indické i zahraniční reakce. V roce 1962 musel pod nátlakem indických reakčních sil D. Néhrú zbavit K. Ménána členství v ústřední vládě, v níž zastával funkci ministra národní obrany. Sociálně ekonomické názory K. Ménána byly vyhraněnější než názory D. Néhrúa. K. Ménán charakterizuje dnešní řád v Indii jako kapitalistický a v zespolečnění základních výrobních prostředků vidí předpoklad výstavby sociálně spravedlivé společnosti, kterou, podle jeho názoru, může být pouze společnost socialistická.

Třebaže K. Ménán má mnoho obdivovatelů, pro svůj egocentrismus a jiné osobní vlastnosti nesoustředil kolem sebe lidi stejného pokrokového myšlení, zůstává vynikajícím osamělým jedincem bez organizované politické síly, o níž by se mohl opírat.

Jiným významným představitelem levice je K. D. Malavija, bývalý ministr pro uhelný a naftový průmysl v Néhrúově kabinetě, který pochází z vynikající a exponované bráhmanské rodiny v Uttarpradéši a má proto vždy podporu kongresové organizace tohoto největšího indického státu. Nyní za ním stojí poměrně silná a pokrokově orientovaná kongresová frakce v čele s K. Tripáthím, která vede se zcela zkorumpovaným ministerialistickým křídlem B. Č. Gupty úporný boj o vedení kongresu v tomto státě.

V poslední době vystupuje K. D. Malavija s jasnými sociálně ekonomickými požadavky, které konkretizují rezoluci o „demokratickém socialismu“ přijatou 68. sjezdem kongresu v r. 1964 v Bhuvanešvaru; žádá nacionalizaci bank a peněžních ústavů, vytvoření monopolní státní organizace pro nákup a prodej obilí, rychlé provedení pozemkové reformy apod. Na rozdíl od Krišny Ménána je K. D. Malavija praktický politik, který usiluje o vytvoření určité politické a organizační základny. Poté, co r. 1963 opustil ústřední vládu, věnuje se K. D. Malavija propagační a organizační

práci uvnitř kongresu na ideové platformě kongresového demokratického socialismu. Aby získal politický vliv a pozice, dovede uzavírat nejrůznější kompromisy. Po volbě L. B. Šástrího leaderem strany se sblížil s M. Desáíem, ale při volbě I. Gándhíové se přiklonil na její stranu. Zde již nerozhodovaly jen osobní svazky, ale i jeho politická orientace, která se vyznačuje upřímným úsilím o urychlení ekonomického rozvoje Indie i o řešení jejích nálehavých sociálních problémů.

K levicovému křídlu bývají přiřazováni i reprezentanti nedotknutelných, jejichž vliv na indickou politiku roste. Z jejich středu vyšel Džagdžívan Rám, dlouholetý ministr Néhrúovy vlády, a S. Sandživajja, dnešní celoindický ministr průmyslu. V bojích o Néhrúovo následnictví se Džagdžívan Rám v důsledku starých kolegiálních svazků postavil na stranu M. Desáie, čímž oslabil svou politickou pozici. S. Sandživajja opatrně podporoval střed, tedy Lálbahádura Šástrího. Ostatně řada znalců indické politiky řadí skupinu nedotknutelných v centristickému křídlu kongresu, což se plně potvrdilo při volbě I. Gándhíové.

Existenci pravice a levice nelze však chápat jako zásadní a ostré rozdělení kongresu. Tyto skupiny existují spíše jako ideologické směry, myšlenkové proudy, lišící se v názorech na způsob řešení základních problémů Indie. Kongres přes svou poměrně pevnou organizační strukturu je v podstatě volnou politickou stranou, v níž vedle sebe existují a pracují nejrůznější proudy. Jednota strany v celoindickém měřítku byla udržována především Néhrúovou autoritou, neboť jemu příslušelo konečné rozhodnutí každé sporné otázky. Ve stínu této autority nemohly vykristalizovat a formovat se rozdílné politické proudy, ani vyrůst vyhraněné politické osobnosti.

Zatím však v indické společnosti potichu pracovaly vlastní niterné síly, které nenápadně změnily kongres. V ústředním vedení se tento vývoj projevil ve stále vzrůstajícím vlivu tzv. centra. Představuje ho masa nových kongresmanů a statisíce kongresových funkcionářů, kteří ovládli pozice na venkově (v jeho blokových výběrech), v okresech i ve státech a kteří postupně přicházeli do ústředí. Nejprve se stávali poslanci zastupitelských sborů a postupně pronikali i do státních kongresových organizací a celoindických kongresových orgánů. Většinou to nejsou výrazné politické osobnosti, ale jejich síla tkví v jejich množství a v jejich politické základně. K nim patří lidé, kteří dnes ovládají kongres a Indii: zesnulý ministerský předseda Lálbahádur Šástrí, nynější kongresový předseda K. Kámrádž Nadár a nynější ministerská předsedkyně — Indíra Gándhíová.

V době národně osvobozenického boje se kongres opíral o dvě společenské vrstvy, z nichž se rekrutovaly jeho vedoucí kádry jak v celoindickém měřítku, tak i v provinciích. Byla to jednak skupina anglicky vychova-

ných intelektuálů z bohatých rodin, kteří převážně pocházeli z velkých indických měst, zvláště z přístavních metropolí, jednak domácí inteligence, jež také patřila k nejvyšším kastám a společenským vrstvám, poněvadž jen ony měly přístup ke vzdělání. Tato domácí inteligence pocházela již ze zázemí Indie, ze států Bihár, Uttarpradéš, Gudžarát apod.

Po osvobození začínaly do kongresu pronikat jiné společenské třídy a vrstvy. V druhé světové válce se stabilizovala větší a střední rolnická hospodářství a po osvobození se počíná prudce rozvíjet střední průmyslové a obchodní podnikání. Tak dochází k emancipaci nižších kast a sociálních vrstev, které se tlačí do politiky a do kongresu. Někde je tento proces zcela očividný, jinde je ještě skryt pod povrchem. Velmi jasné je to např. v jihoindickém státě Madrás. Zde bylo ještě počátkem padesátých let vedení kongresu v rukou bráhmanů. Ministerským předsedou tohoto státu byl známý kongresový politik a filosof Č. Rádžagópalačári. Od té doby však strhly v tomto státě na sebe vedení kongresu kasty, které představují střední třídy, a to jednak bohatá obchodnická kasta mudaliárů, jednak kasta drobných řemeslníků a obchodníků nadárů, z níž pochází i Kámrádž Nadár, dlouholetý ministerský předseda tohoto státu, dnes předseda kongresu. Ve státě Ándhra byli bráhmani vytlačeni kastou reddyů. Ve státě Maháráštra vystřídali bráhmany ve vedení kongresu maráthové, kteří jsou většinou menšími zemědělskými vlastníky.

Indickým politickým systémem se zabýval americký profesor politických věd M. Weiner, který publikoval na toto téma několik prací. Ačkoliv, jak sám poznamenává, Západní Bengálsko není typickým indickým státem, provedl důkladný sociologický průzkum vedoucích politiků všech politických stran, a to členů západobengálského zákonodárního shromáždění, funkcionářů státních výborů politických stran a společenských organizací.

Dospěl k závěru, že politikové stále pocházejí ze tří nejvyšších bengálských kast: bráhmani zaujímají vedoucí funkce v socialistických a marxistických stranách, kongresové vedení se na rozdíl od dřívějšíka více rekrutuje z nižších kast, představujících hospodářsky dobře situované vrstvy. Většina kongresových politiků pochází z venkova nebo je s ním těsně spjata. Politiky většinou vydržují jejich rodiny, které vlastní větší pozemkový majetek. Funkcionáři socialistických a marxistických stran se věnují politice profesionálně, zatímco většina kongresmanů vykonává své vlastní povolání. Jsou to většinou advokáti, lékaři, učitelé.⁴⁾

⁴⁾ Z celkového počtu 252 poslanců západobengálského zákonodárního shromáždění bylo 168 poslanců zvoleno ve venkovských obvodech, ale jen 52 udává zemědělství jako své povolání. Z těchto 52 poslanců je 40 farmářů (menší zemědělští vlastníci i pachtýři), 11 zemědělských vlastníků (větší statkáři, kteří žijí ze zemědělské renty) a 1 rolník. Dalších 38 přiznává, že jejich důchody pocházejí ze země-

V závěru své studie M. Weiner píše: „Vývoj Západního Bengálska ukazuje, že se na venkově vytváří samostatná politická skupina. Sociálním základem této skupiny jsou statkáři a vesnická buržoazie, jejíž synové mají vzdělání a vracejí se na venkov jako advokáti, lékaři apod. Město tedy stále ovlivňuje venkov, avšak ten si vytváří svou vlastní politickou reprezentaci, která již převažuje v zákonodárných shromážděních států i v ústředním parlamentě. Její zastoupení ve vládách není zatím příliš silné. Avšak tato politická skupina začíná hrát důležitou úlohu v indické politice.“⁵⁾

Ke stejným závěrům dochází také řada jiných sociologických průzkumů. Zrušení zamíndarského systému upevnilo pozici těch zemědělských vlastníků, kteří byli s to zakoupit si půdu a dnes počínají investovat do zpracovatelského průmyslu. Také ve městech roste podniková střední buržoazie. Jestliže ještě v padesátých letech vedení kongresu i v nižších člancích bylo v rukou městských vrstev, a to hlavně představitelů svobodných povolání, dnes ho tvoří především obchodníci, malí kapitalisté a zemědělstí vlastníci.⁶⁾

Vliv těchto nových sil se jasně projevil v boji o politickou moc a o vedení kongresu po smrti D. Néhrúa. Již během života D. Náhrúa se vytvářely lobby, spojující průmyslníky s vysokými státními úředníky a politiky. Korupce, nepotismus, protekcionářství zcela ovládly kongres. Někde si bohatí kupují politiky, jinde politikové využívají svých mocenských pozic, aby zvýhodnili své rodiny v kapitalistickém podnikání a zabezpečili tak jejich životní existenci.

Stále sílí vliv kapitalistických elementů a pravicového křídla kongresu si uvědomil i D. Néhrú. Pod záminkou ozdravení kongresu a zlepšení jeho politické činnosti zbavil r. 1963 celou řadu pravicových nebo zkorumpovaných politiků vedoucích funkcí ve státech i v celoidindických orgánech. Byli mezi nimi: B. Č. Gupta, hlavní ministr státu Uttarpraděš, S. Kairón, hlavní ministr státu Paňdžáb, B. Patnaik, hlavní ministr státu

dělství. Druhá polovina, tj. 78 poslanců zvolených ve venkovských obvodech, nezávisí na důchodech ze zemědělství. Mezi těmito poslanci jsou 4 žurnalisté, 19 lékařů, 13 obchodníků, 22 právníků, 14 učitelů, 3 universitní profesori a 3 úředníci, ale i oni jsou stále těsně spojeni s venkovským prostředím. M. Weiner: *Changing Pattern of Political Leadership in West Bengal* v knize *Political Changes in South Asia*, p. 212, Calcutta 1963.

⁵⁾ Tamtéž, str. 220.

⁶⁾ Podle časopisu *Link* sociologické průzkumy ukazují, že 80 % členů kongresových výborů ve městech jsou obchodníci, malí a střední kapitalisté, na venkově pak zámožní sedláci a obchodníci. Jestliže např. v roce 1953 státní vedení gudžarátské kongresové organizace tvořili lidé z města a jen dva čelní funkcionáři pocházeli z venkova, je tomu dnes naopak. V Maháráštre se vedení kongresových organizací v okresech rekrutuje zcela z vesnické buržoazie, právě tak jako v Ándhře. (*Link*, vol. VII. No. 50 z 20. 7. 1965, str. 9–12.

Urísa, Ghulám Muhammed Bakší, hlavní ministr státu Džammú a Kašmír, M. Désái, celoidický ministr financí, Džagdžívan Rám, celoidický ministr železnic a další.

Ačkoliv střed tvoří nejpočetnější skupinu uvnitř kongresu, musel se opřít o pravici, chtěl-li získat v kongresu vedoucí postavení. Pravicová skupina, kterou indický tisk nazývá syndikát, se totiž rychle zorganizovala, takže po Néhrúově smrti strhla na sebe největší vliv. K. Kámrádž a L. B. Šástrí byli zpočátku zcela ve vleku této skupiny a prováděli její politiku. Vláda se například neodvážila zasáhnout proti spekulaci a černému trhu, ani neurychlila plánované zestátnění výkupu a distribuce obilí a rýže, ač v některých státech Indie byl v roce 1964 katastrofální nedostatek potravin. V průběhu roku 1965 se svazky Šástrího a Kámrádže s pravicí uvolnily a zdálo se, že koncem roku dojde mezi nimi ke konfliktu při jednání o kandidátu na funkci předsedy kongresu. Na tuto funkci už dávno totiž aspiruje člen syndikátu Atulja Ghoš. Nakonec se však dohodli, když pravicová skupina zjistila, že bude výhodnější za určité ústupky podporovat zase Kámrádže.

Heterogenita kongresu nepramení jen z plurality sociálně ekonomických zájmů, ale také z národnostní, náboženské, rasové, kulturní a kastovní různorodosti Indie. Úporně mezi sebou bojující frakce uvnitř kongresu a disidentské skupiny vznikají z nevraživosti a sporů kast, různých náboženských, národnostních i kmenových skupin. Národným příkladem toho, do jaké míry kastovní a náboženská příslušnost ovlivňuje politické vztahy, může posloužit jihoindický stát Kérala.

Nejnižší keralské kasty zemědělských dělníků a chudých rolníků ezhavázové a haridžané tvoří základnu komunistické strany i kongresu. Kasta náijárů, vysoká kasta, která se věnovala státní správě a výchově, podporuje Lidově socialistickou stranu. Mezi keralskými bráhmamy a velkostatkáři, kteří se nazývají nambúdiripadové, a keralskými křesťany, kteří tvoří asi třetinu keralského obyvatelstva, zakotvil kongres.

Dne 14. 9. 1964 padla kongresová vláda v Kérole, protože zároveň s opozicí vyslovalo nedůvěru vládě 15 kongresových poslanců-křesťanů. Kongres v Kérole je rozdělen na tzv. křesťanskou frakci, v jejímž čele stál ministr vnitra P. T. Čako, a hinduistickou skupinu, která se ještě dál větví podle kastovní příslušnosti a kterou ve vládě reprezentoval poslední hlavní ministr R. Šankar, příslušník nejnižší keralské kasty ezhavázů.

Rozpory se nepodařilo vyřešit ani před volbami, ačkoliv bylo zřejmé, že vzhledem k silnému vlivu komunistické strany v tomto státě nemůže kongres získat potřebnou většinu. Výsledek voleb to potvrdil: křesťanská frakce kongresu, která vytvořila samostatnou politickou stranu, tzv. Keralský kongres a kandidovala samostatně, získala 12,4 % hlasů a 23 man-

dátů. Oficiální kongresová strana dostala 32,5 % hlasů a 36 mandátů.⁷⁾ Obě strany se ani po volbách nedohodly na vládní koalici a Kérala je zpravována systémem presidentské vlády, tedy prakticky ústřední celolindickou vládou.

Ostrými kastovními rozpory je zmítána státní organizace kongresu v Biháru, kde mezi sebou zápasí různé podkasty bráhmanů, z nichž nejpočetnější a hospodářsky nejvlivnější je kasta bhumirhárů. S ní soupeří kasta rádzpútů a kasta kajasthásů. Členové první z nich jsou velkými pozemkovými vlastníky a členové druhé měli od nepaměti v rukou státní administrativu. Příčinou vleklých sporů uvnitř kongresu ve státě Maisúr je také rozpor dvou nejpočetnějších a nejvlivnějších kast, a to kasty lingájatů a kasty okkaligasů.

Ve státě Ándhra je politické rozvrstvení voličstva do značné míry závislé na kastovní příslušnosti. Kongres se opíral — jako všude v Indii — o bráhmany, ale po osvobození v něm získala vliv početná kasta reddyů, kasta středních a hospodářsky stabilizovaných zemědělských vlastníků. Druhá část poměrně zámožných zemědělských vlastníků, patřících ke kastě kamma, tvořila oporu komunistického vlivu v Ándhře. Kongres ve snaze oslabit komunistický vliv vybíral při volbách r. 1962 kandidáty na poslanecké funkce i z členů kasty kamma. A skutečně počet hlasů odevzdaných pro komunisty poklesl z 29 % na 19,3 %⁸⁾ a dnes určitá část kasty kamma podporuje dokonce pravicovou stranu Svatantru s jejím programem svobodného rozvoje kapitalismu. Tento příklad dokazuje, že mnohdy ekonomické zájmy působí silněji než vědomí kastovní sounáležitosti. Přesto kastovní vliv se silně uplatňuje, neboť profesor N. G. Ranga, vedoucí činitel strany Svatantra, pochází z kasty kamma. Kasty se však snaží především ovládnout kongres, neboť jen tak mohou získat společenský vliv a politickou moc.

Mnohonárodnostní složení Indie ovlivňuje především vnitřní strukturu kongresu, zvláště vztah mezi celolindickými orgány a orgány jednotlivých států. K této otázce se ještě vrátíme. Avšak i uvnitř jednotlivých státních kongresových organizací působí tlak jednotlivých národnostních skupin.

Silné národnostní třenice mezi Ásámci a Bengálci způsobují stále potíže kongresu ve státě Ásám, neboť Ásámci tvoří jen 55 % jeho obyvatelstva. Politická situace tohoto státu je nejen komplikována silnou bengálskou menšinou (20 % obyv.). Zbytek obyvatelstva tvoří horské kmeny, z nichž Nagové dosáhli zřízení samostatného svazového státu (1. 12. 1963), a nyní se domáhají téhož práva i Mízové.

⁷⁾ Times of India 7. 3. 1965.

⁸⁾ Indian Affairs Record, vol. VIII, No. 4, April 1962, p. 115. Většinový volební systém umožnil komunistům však zvýšit své zastoupení v zákonodárném sboru z 37 na 51 poslanců.

Zvláštním problémem Indie je vztah mezi drávidským jihem a jižními státy (Ándhrapraděš, Kérala, Madrás, Maisúr) a indoárijským severem, zvláště hindsky mluvícími státy (Rádžasthán, Uttarpraděš, Bihár, Madhja-praděš). Centrem indické politiky byla v historii většinou indoganžská rovina, kde vznikla většina říší, jimž se podařilo sjednotit Indii. Jakmile národně osvobozenecý boj nabyl masového rozsahu, jeho střediskem se stal také Bihár a Uttarpraděš. To neznamená, že by na jihu nebo východě Indie neexistovala významná politická hnutí (naopak politická emancipace Indie počala v Bengálsku), ale severní státy zaujímaly v celoindivickém boji dominující postavení. To se projevilo i ve složení celoindivických kongresových orgánů a později v celoindivické vládě.

Jihoindické státy neustále bojují za zvýšení svého podílu na investicích ze svazového rozpočtu. Většina velkých staveb indických pětiletok byla soustředěna na severu Indie: přehrada na řece Satledž a výstavba zavodňovacích systémů v Rádžasthánu a Paňdžábu, výstavba tří metalurgických kombinátů v Bhílái (Majdhjapraděš), v Rúrkhéle (Urísa) a v Dúrgapuru (Bihár). Dále pak jihoindické státy usilovaly o zesílení své reprezentace v celoindivické vládě. Dlouholetý ministr ústřední vlády T. T. Krišnamačári, blízký spolupracovník D. Néhrúa, měl vždy velmi silnou pozici, ačkoliv nebyl členem kongresu, neboť jižní státy v něm viděly svého představitele v Novém Dillí.

V plné síle propukl spor mezi drávidským jihem a hindským severem v roce 1965, když byla hindština zákonem prohlášena za hlavní celoindivický jazyk. Jižní státy, zvláště Madrás, na to odpověděly bouřemi a demonstracemi.

Které faktory stmelují přes tuto rozvrstvenost, jež se tak otevřeně projevuje, kongres, a tím zabezpečují jeho vedoucí postavení ve státě? Odpověď na tuto otázku přesahuje rozsah této statí, omezíme se proto jen na výpočet některých aspektů.

Program kongresu vždy představoval eklektickou směs moderních i tradičních směrů. Po osvobození zvítězil v kongresu tzv. modernistický směr, jehož nejvýznačnějším reprezentantem byl D. Néhrú, který také formuloval program „indického socialismu“. Tento program posiloval výstavbou velkého moderního průmyslu a industrializací země i likvidací feudálních a polofeudálních vztahů v zemědělství ekonomickou základnu národní buržoazie a směřoval tak k upevnění její státní moci. Program reagoval i na tužby pracujících mas a obsahoval proto i takové požadavky, jako odstranění nezaměstnanosti, zabezpečení životního minima, zvýšení životní úrovně venkovského obyvatelstva rozvojem zemědělského družstevnictví atd. Tím si kongres dále upevňoval svůj politický vliv mezi masami.

Za Néhrúova života byly v praktické politice uskutečňovány některé aspekty tohoto programu; vnitřní i zahraniční politika indického státu se

vyznačovala řadou progresivních tendencí, které svědčí o demokratických možnostech národní buržoazie v rozvojových zemích. Vcelku však byl tento program přizpůsobován potřebám buržoazie. O tom svědčí bouřlivý rozvoj malého i středního kapitalistického podnikání, další koncentrace velkého průmyslu a růst monopolů i úplný krach rozvoje zemědělského družstevnictví.

K udržení jednoty kongresu působí i momenty politické a ústavně právní. Na prvním místě je to indický volební systém. Většinový volební systém brání jeho organizačnímu rozdělení, neboť jen jednotný kongres si může udržet politický monopol. Ačkoliv boj o moc uvnitř kongresu je úporný a kongresové organizace v mnoha státech jsou rozštěpeny na tzv. ministerialistické a organizační křídlo a vznikají tu četné disidentské skupiny, udržuje touha po moci a reálná možnost jí dosáhnout tyto skupiny pohromadě.⁹⁾

Jednotu kongresu upevňuje také jeho organizační výstavba. Pokud použijeme kritérií M. Duvergera, objasněných v jeho knize „Les Parties politiques“,¹⁰⁾ dospějeme k závěru, že kongres je nutno zařadit mezi strany federálně strukturované se silným postavením ústředních orgánů a charakterizovat ho jako pevně členěnou stranu s přímým členstvím.

Silné postavení ústředních orgánů je dědictvím boje za nezávislost a udrželo se ještě za Néhrúova života. Příčinu je nutno vidět v historické roli kongresu (boj za nezávislost, výstavba nového státu a národní ekonomiky) a v silném vlivu jednotlivých osobností na politiku. S výjimečným postavením jednotlivců v politickém a státním životě, které známe z ostatních rozvojových zemí, setkáváme se také v Indii. M. N. Gándhí nebyl pro indické masy jen politickou osobností, ale i náboženským prorokem. D. Néhrú se stal pro indický lid symbolem svobodné Indie a jeho autoritě se podřizovaly všechny skupiny i osobnosti uvnitř kongresu.

Avšak již ke konci Néhrúova života podstatně zesílilo postavení kongresových organizací v jednotlivých státech Indické unie. Stanovisko kongresových předáků ze států prakticky rozhodlo o výběru vůdce kongresové strany a o ministerském předsedovi Indie jak při volbě Lálbahádura Šástriho, tak i Indíry Gándhíové, neboť poslanci ústředního parlamentu

⁹⁾ Významný deník „Times of India“ napsal: „Kongresová strana má pohyblivé dveře. Její členové přicházejí a odcházejí a kongres poskytuje všem útulek. Skupiny uvnitř kongresu jsou vlastně reflexem všech opozičních stran. To, co však všechny tyto skupiny drží pohromadě, není ani ideologie, ani pocit stranické soudržnosti, ale politická moc. Kongres zůstává nejslibnější politickou stranou. Každý, kdo ho opustí, bere na sebe riziko, že skončí v osamocení. Všichni nemohou očekávat, že se dostanou k moci, ale přece jen každému zůstává naděje, že dosáhne úspěchu buď náhodou, nebo svými skutečnými zásluhami, nebo silou určité skupiny.“ (Times of India, 31. 7. 1965.)

¹⁰⁾ Maurice Duverger, Politische Parteien, Tübingen, 1959.

se organizují uvnitř parlamentní frakce podle států a tyto národní skupiny tvoří vlivné a kompaktní celky. Také o dalších významných politických a ekonomických otázkách nerozhodly ústřední orgány kongresu, ale konference hlavních ministrů států Indické unie.

Kongres je strana s pevnou organizační strukturou a s přímým členstvím. V kongresu se rozeznávají dva druhy členů. Základní členové vytvářejí masovou základnu kongresu, pevný kádr voličů; organizační řád od nich vyžaduje pouze, aby souhlasili s programem kongresu, nebyli členy jiných politických stran a platili nepatrný roční členský příspěvek. Nemají právo být voleni ani volit žádné kongresové výbory.

Toto právo přísluší jen aktivním členům. Aktivní člen, kromě některých podmínek, které jsou reminiscencí na Gándhího činnost a které se nedodržují, musí být alespoň dva roky členem kongresu, být veřejně činný a upevňovat členskou a finanční základnu kongresu získáním pevně stanoveného počtu nových členů a příspěvku na volební fond kongresu.¹¹⁾

Organizační výstavba kongresové strany odpovídá administrativně teritoriálnímu rozdělení, přičemž kongres nevytváří základní organizace, ale výbory, v nichž vedle volených funkcionářů mají značnou váhu poslanci a představitelé různých přidružených organizací. Počet členů výborů odpovídá nejen počtu základních členů, ale závisí i na počtu obyvatelstva. Tato zásada platí pro volbu všech výborů, a to blokového, okresního (district) i státního.

Celoindickými orgány kongresu jsou jeho sjezdy, všeindický kongresový výbor a pracovní výbor. Ani sjezdy ani všeindický kongresový výbor nejsou rozhodujícími politickými orgány. Politické rozhodování je soustředěno v pracovním výboru, jehož 1/3 členů je volena všeindickým kongresovým výborem a ostatní jmenováni předsedou kongresu, který je volen státními kongresovými výbory. Tato funkce, jejíž význam ustoupil v době Néhrúova života značně do pozadí, nabyla nyní klíčového významu. Kongresový předseda funguje jako hlavní prostředník a arbitr ve sporech uvnitř kongresových organizací a ovlivňuje silně vytváření vedoucího jádra v kongresu.

Nynější kongresový předseda K. Kámrádž Nadár měl hlavní zásluhu na zvolení L. B. Šástrího i I. Gándhíové leaderem strany. Vytvořil silný blok jižních, východních a některých severních států a znemožnil tak volbu M. Désáie, který se pokaždé ucházel o tuto funkci.

V nižších člancích zaujímají stejné postavení jako pracovní výbor výkonné orgány jednotlivých kongresových výborů. Pevnou centralizovanou strukturu kongresu zabezpečuje stranická mašinérie. Proto se uvnitř kon-

¹¹⁾ Článek 4 organizačního řádu kongresu ve znění přijatém všeindickým kongresovým výborem dne 16. 5. 1964.

gresu uplatňují takové metody a praktiky, jako je nepotismus, bossismus, rozsáhlé malverzace s počtem členů i členskými příspěvky. Značné výkyvy v počtu členů přiznávají i oficiální zprávy kongresu. Před volbami kongresových orgánů stoupá počet členů až na dvojnásobek.¹²⁾

Lidé aspirující na určité funkce i celé frakce bojující o vedoucí postavení registrují fiktivní členy, za něž se ze soukromých fondů platí členské příspěvky, aby si zabezpečili dostatečný počet míst v jednotlivých kongresových výborech. Úvodník časopisu Link z 1. 7. 1965 uvádí, že se má za to, že 90 % členů kongresu Paňdžábu nejsou ve skutečnosti vůbec jeho členy. Ze 4,5 miliónu členů kongresu v Uttarpradéši je členství 50 % fikcí. Stejná situace je v Biháru i v Západním Bengálsku.¹³⁾ Pro malverzace při volbách jsou často suspendovány četné kongresové výbory ve státech a jejich funkci vykonávají pracovním výborem ustanovené dočasné výbory.

I četní politikové se za této situace stávají zcela závislí na stranických bossech, kteří jim dělají popularitu a organizují potřebnou politickou základnu. V kuloárech kongresu se odhaduje, že získat volené místo v rámci státu stojí asi 100 000 rupií a místo v ústředním parlamentě 200 000 rupií. Stoupající vliv a váha politických bossů je jednou z příčin úpadku politického a morálního vlivu kongresu.

Avšak zatím je kongres jedinou stranou, která pevně zakotvila na indickém venkově a která má svou organizační základnu v celé Indii. Kromě toho kongres vytvořil řadu dalších pomocných masových organizací a zaměřuje se na práci v samosprávných orgánech — družstvech, náboženských, kulturních i kastovních organizacích, čímž dále upevňuje svůj politický vliv na venkově. A právě to je pro jeho politické postavení nejdůležitější. Při existenci všeobecného, rovného volebního práva bude o volebním vítězství politické strany rozhodovat venkov, neboť na venkově žije stále 82 % obyvatelstva.¹⁴⁾

Přistupme nyní k vyjmenování dalších významnějších politických stran v Indii. Statistika o stranické příslušnosti poslanců parlamentu a zákonodárných shromáždění ve státech vykazuje 20 politických stran. Ve skutečnosti se na celoidické politické scéně uchytilo v podstatě 5 politických stran, které dostaly více než 3 % hlasů. V jednotlivých státech je sice

¹²⁾ Zpráva generálních sekretářů na sjezdu kongresu v Bhuvanešváru r. 1964 uvádí, že počet základních členů činil r. 1960 4 681 736, aktivních členů 88 279. Roku 1962, kdy se konaly volby do kongresových organizací, stoupl počet základních členů na 9 458 005 a aktivních členů bylo 138 518. (Indian National Congress, Report of the General Secretaries, January 1962 to December 1963, Bhubaneshwar January 1964, p. 69–70.)

¹³⁾ Link, vol. VII, No. 48, 1. 7. 1965, p. 5.

¹⁴⁾ Údaje sčítání obyvatelstva z r. 1961, India 1964, Government of India, p. 21.

tato škála pestřejší, avšak ani zde není více než 5 nebo 6 politických stran, které mají jistý vliv.

Rozsah stati nám neumožňuje podat obsáhlejší charakteristiku opozičních politických stran. V podstatě však rozdílné společenské vrstvy a třídy, v kongresu sjednocené, podchycují tyto strany odděleně a diferencovaně. Výrazný politický program, vycházející z vyhraněných ekonomických a politických zájmů, mají strany: Svatantra (strana svobody), Lidově socialistická strana a Komunistická strana Indie.

Strana Svatantra byla založena r. 1959, tedy v době, kdy kongres přijal rezoluci o zemědělském družstevnictví. Jejím programem je svobodný rozvoj kapitalismu, sekularistická buržoazně demokratická organizace státu a prozápadní zahraniční politika. Je to strana kapitalistů a menších kapitalistických zemědělských vlastníků, která z politické potřeby se spojila s velkými feudálními vlastníky ze severu Indie. Ve volbách v roce 1962 získala v ústředním parlamentě 6,45 % hlasů a 18 mandátů.

Lidově socialistická strana je sociálně demokratickou stranou Indie. Program této strany se v podstatě kryl s kongresovým programem indického socialismu. (Ostatně do r. 1948 byla tato strana součástí kongresu.) V zahraničně politických otázkách zaujímal však vždy antikomunistická stanoviska. Za své krátké trvání se několikrát rozdělila na různé směry i samostatné politické strany, poté se zase sloučila, čímž její vliv značně upadl. V parlamentních volbách r. 1952 a 1957 získala 12 % hlasů a 12, resp. 19 mandátů. Roku 1962 dostala jen 6,9 % hlasů a 12 mandátů. Její volební vyhlídky jsou velmi slabé. Její místo pravděpodobně zaujme Sjednocená socialistická strana, která vznikla v r. 1965 sjednocením různých radikálních skupin, jež se odštěpily od Lidově socialistické strany. Sjednocená socialistická strana se orientuje na nejnižší kasty a sociální skupiny obyvatelstva a apeluje na hindské národní cítění.

Komunistická strana Indie po různých peripetiích levičáckosektářských a pravicově oportunistických chyb vypracovala roku 1961 program pokojného přechodu k socialismu v Indii. Má silnou základnu na jihu Indie (Kerala a Ándhra) a v Západním Bengálsku a v některých velkých průmyslových centrech. Značný vliv má také v odborech. Získala r. 1952 3,3 % hlasů a 16 mandátů, r. 1957 — 8,9 % hlasů a 27 mandátů a r. 1962 — 10 % hlasů a 29 mandátů. Bohužel rozpory v mezinárodním komunistickém hnutí hluboce zasáhly Komunistickou stranu Indie, která se r. 1964 rozštěpila na dvě samostatné politické strany.

O náboženskou, rasovou, kastovní i kmenovou sounáležitost a cítění se opírají tzv. komunalistické strany. Indický lidový svaz (Bháratij džan-sangh), je stranou bojového hinduistického a hindského šovinismu, má pozice především v severní a střední Indii. V roce 1962 získala tato strana 6,4 % hlasů a 14 mandátů. V Pandžábu usiluje strana Akálí dal o reorga-

nizaci tohoto státu v jednojazyčný stát s převahou sikhů. V Madrásu působí Pokroková drávidská federace (Drávida munnétra kaṇaham), jejímž konečným cílem je přetvoření jihoindických států s drávidským obyvatelstvem v samostatný stát. Téměř ve všech státech vytvářejí jednotlivé etnické, národnostní nebo náboženské skupiny vlastní politické strany.¹⁵⁾

Z toho, co jsme uvedli, je zřejmé, že indická politická struktura se fakticky vyvíjí k systému více politických stran. Ovšem toto tvrzení je podmíněné, neboť řada faktorů indického veřejného života nás opravňuje k závěru, že politický systém v Indické republice není doposud stabilizován a vyhraněn. To potvrzuje jednak velké množství malých stran, které mají jen místní vliv nebo se opírají o autoritu a popularitu jednotlivých osobností,¹⁶⁾ jednak velký počet nezávislých poslanců v indických zastupitelských sborech. Nezávislí poslanci tvoří 10 % poslanců zákonodárných sborů ve státech a v dolní sněmovně – 5,5 % celkového počtu poslanců. Soustřeďují stále 20 % voličských hlasů.¹⁷⁾

Některé jevy v indickém politickém životě mohou vésti k úvahám o zjednodušení systému politických stran. I sám většinový volební systém může za určitých okolností bránit vzniku více politických stran a podporovat, jak ukazuje politická struktura Velké Británie a USA, politický dualismus. Také vnitřní skladba a sociální struktura Indického národního kongresu mluví pro tuto domněnku.

Teoreticky by mohly v Indii vzniknout dvě politické strany buď sjednocením sil opozice, nebo rozštěpením kongresu na dvě samostatné strany. Pro tuto druhou alternativu svědčí jak štěpení kongresu na úporně mezi sebou zápasící frakce v celoindickém vedení i ve všech státech Indické

¹⁵⁾ Politické složení dolní sněmovny po volbách r. 1962:

Strana	Počet mandátů	% z celkového počtu odevzdaných hlasů
Indický národní kongres	361	45,06
Komunistická strana Indie	29	10,00
Lidově socialistická strana	12	6,88
Indický lidový svaz	14	6,38
Svatantra	18	6,45
Ostatní politické strany	33	25,21
Nezávislí	27	
Celkem	494	99,98

India 1962, Government of India, N. Delhi 1962, p. 555,

Indian Affairs Record, vol. VIII, No. 3, March 1962, pp. 86 a. 87.

¹⁶⁾ Ve všeobecných volbách r. 1952 kandidovalo 73 politických stran. Ve volbách v r. 1957 jich bylo 12 a v r. 1962 – 20.

¹⁷⁾ Seminar: Election Analysis, No. 33, May 1962, p. 16.

unie, tak i neustálé splývání opozičních politických stran i skupin s kongresem (např. vstup Ašoky Méhty a celé sociálně demokraticky orientované skupiny Lidově socialistické strany do kongresu r. 1965 nebo většiny poslanců strany Svatantra ve státě Bihár v r. 1965) i přestup řady osobností a kongresových skupin do opozičních stran (např. N. G. Rangy a Č. Rádžágópalačáriho do Svatantry v r. 1959).

Budou tedy sociální rozpory uvnitř kongresu působit k jeho rozštěpení na dvě politické strany, jednu konzervativní a druhou liberálního, případně sociálně demokratického zaměření? Tuto možnost nelze vyloučit. Avšak domníváme se, že tato eventualita se může uskutečnit s těžší. Právě uvnitř kongresu sice představuje kompaktní a vlivnou skupinu, k tzv. pravicovému syndikátu patří jak politikové činní v celoindickém měřítku, tak vlivní předáci kongresových organizací ve státech. Levice kongresu je však slabá a amorfní a nebyla by schopna vytvořit protiváhu konzervativního křídla. Rozdělení na pravici a levice existuje mimoto převážně jen v celoindickém měřítku.

Spíš než levice mohlo by vytvořit samostatnou stranu centristické křídlo, které má v kongresu početní převahu a klíčové pozice. Ale tato skupina není politicky ani ideologicky vyhraněna: patří k ní jednak modernisté, politikové hlásící se k odkazu D. Néhrúa, kteří vidí budoucnost Indie v transformaci jejího společenského zřízení podle západních vzorů (I. Gándhiová, Ašoka Méhta aj.), jednak politikové, slučující tyto koncepce s gándhíistickými utopickými ideály (L. B. Šástrí, L. G. Nanda aj.); ve státech pak řada politiků, kteří usilují o hospodářský rozvoj svých států na kapitalistické základně, avšak z politické nutnosti udržují spojení s masami a provádějí tedy některé demokratické reformy (K. Kámrádž Nadár, P. V. Naják, A. G. Sadik aj.). Pokud by se centristické křídlo konstituovalo v samostatnou politickou stranu, představovalo by spíše liberální protějšek konzervativního křídla kongresu.

Většinou však se kongres neštěpí z těchto ideologických a politických důvodů. Frakční skupiny ve státech vznikají buď v holém boji o politickou moc (organizační a ministerialistické křídlo), nebo na základě rivality kast, národností, případně i náboženství. Pro vertikální rozdělení kongresu neexistuje ani sjednocující ideologie, ani politická platforma, ani dostatečně autoritativní osobnosti. To nás vede k závěru, že pro rozdělení kongresu do dvou politických stran sociálně a ideologicky homogenních nejsou zatím reálné předpoklady.

Vycházíme-li z heterogenní struktury kongresu a bereme-li v úvahu různé jeho směry i praktiky používané v boji za získání rozhodujícího vlivu a politických pozic, nabízí se hypotéza o možnosti vykrystalizování indického politického systému podle amerického vzoru. V tom případě by rovněž vznikly dvě politické strany, ale nebylo by mezi nimi podstat-

ného politického ani sociálního rozdílu a měly by svá konzervativní i liberální křídla. Pro tuto domněnku mluví jak růst rozporů uvnitř indické buržoazie, hlavně mezi jejími národními nebo regionálními skupinami, tak i to, že většina opozičních stran, mimo Komunistickou stranu Indie, je zrcadlem stejných proudů v kongresu a mohlo by tedy dojít k jejich splynutí s kongresem. Dnes často brání tomuto splynutí jen prestiž jednotlivých předáků a jejich politických skupin.

Avšak jednotu kongresu podporuje řada sociálních, politických, ideologických i historických faktorů. Všechny buržoazní síly sjednocuje především latentní nebezpečí revolučního sociálního výbuchu. Indická buržoazie je si vědoma toho, že pracující masy Indie sice dosud podporují kongres, ale mají revoluční vedení. Kongres vždy považoval Komunistickou stranu Indie za svého jediného nebezpečného protivníka.

Zatím kongres s úspěchem neutralizuje tento vliv podněcováním indického nacionalismu. Mezinárodní postavení Indie, hlavně její napjaté vztahy s Pákistánem a Čínskou lidovou republikou, mu poskytují dostatek živné půdy pro pěstování celoidického nacionalismu, který stále tvoří ideologickou základnu jeho vlivu mezi masami.

Možnost sjednocení opozičních stran, jak ukazuje vývoj svobodné Indie, je zatím vyloučena. Opoziční strany sice uzavírají volební dohody, hlavně v jednotlivých volebních obvodech, ale ty zatím nikdy nevedly k trvalejší spolupráci a po volbách se okamžitě rozpadaly. Ani na půdě parlamentu, přes několikéré pokusy různých politiků, se nepodařilo sjednotit opoziční strany. Opoziční strany podaly pouze dvakrát návrh na vyslovení nedůvěry vládě, a to po porážkách Indie v indo-čínském pohraničním konfliktu r. 1963 (kromě KSI) a v r. 1966 (kromě Svatantry).

Naopak opoziční strany se dále tříští (rozštěpení Komunistické strany Indie r. 1964, lidově socialistické strany r. 1965). Proti sjednocení působí především rozdílné sociální složení opozičních stran a zásadní rozpory v ideologii a programu jednotlivých stran. Dále pak tu působí i faktory sociálně psychologické, jako je soudržnost politických skupin, které často nahrazují jejich členům společenství kasty. Jindy je to prestiž a zvláštní postavení vůdců politických stran, jejichž autorita se opírá o oddanost, zcela vylučující jakékoliv racionální hodnocení jejich politické činnosti a odpovídající úctě hlavy rodiny ve velké patriarchální rodině nebo postavení volených vůdců kmene nebo kasty.

Domníváme se tedy, že v indickém politickém systému zůstane prozatím zachován politický monopol kongresu, v němž se bude odrážet národní, rasová a kulturní různorodost i sociální a třídní rozvrstvenost indické společnosti. Vedle kongresu budou dále existovat další politické strany vyjadřující již ostřeji zájmy jednotlivých sociálních vrstev i národnostních skupin, ale ty mohou v nejbližší budoucnosti ohrozit vedoucí

postavení kongresu pouze v jednotlivých státech Indické unie. Tento rozpor kongres doposud vždy řešil suspenzí ústavou garantované autonomie států podle čl. 356, který pro případ selhání ústavního mechanismu dává ústředním orgánům oprávnění vykonávat ústavní pravomoci orgánů jednotlivých států.

Tuto domněnku potvrzuje i to, že přes mimořádné válečné události (konflikt s Čínskou lidovou republikou r. 1962 a s Pákistánem v r. 1965) si Indie uchovala parlamentní způsob vlády. Zájmům vlastnických a hospodářsky nejsilnějších vrstev a tříd, které vládou v Indii, zcela vyhovuje existující ústavně politický systém.

Indie je však zemí ohromných sociálních protikladů, znásobených ještě antagonismy národnostními, náboženskými i rasovými. Vyústění těchto rozporů v sociální a politickou krizi, tak běžné v rozvojových zemích, není ani v Indii vyloučeno. Za takové situace by se indická buržoazie nejspíše uchýlila k nastolení autokratického politického, případně i vojenského režimu, k čemuž jí i ústava poskytuje formální možnosti.

Seznam použité literatury

- Maurice Duverger, *Politische Parteien*, Tübingen, 1959.
Maurice Duverger, *Institutions politique et droit constitutionnel*, Paris, 1962, cyklostilované vybrané partie jako studijní materiál pro Universitu 17. listopadu, Praha, 1965.
M. Weiner, *Party Politics in India, The Development of Multi-Party System*, Princeton, N. Jersey, 1957.
M. Weiner, *The Politics of Scarcity*, Asia Publishing House, Bombay, 1963.
M. Weiner, *Political Changes in South Asia*, Calcuta, 1963.
Jolly Mohan Kaul, *Problem of National Integration*, People's Publishing House, 1964
S. S. Harrison: *India in the most Dangerous Decades*, Oxford University Press, 1960
W. Hangen, *After Nehru, Who?* London, 1963
N. D. Palmer, *India*, v knize G. McT. Kahin, *Major Government of Asia* Cornell University Press, N. York, 1963
N. D. Palmer, *The Indian Political System* G. Allen — Unwin, London, 1961
Ronald Segal, *The Crises of India*, London, 1965
B. P. Lamb, *India, a World in Transition*, N. York, 1963
Balraj Manhok, *Political Trends in India*, New Delhi, 1959
C. H. Philips, *Politics and Society in India*, London, 1963
National Democratic Front for National Democratic Tasks, Communist Party Publication, 1961
Election Manifesto of the Communist Party of India, 1961
Indian National Congress: Election Manifesto, New Delhi, 1962
Swatantra Party Manifesto: To Prosperity through Freedom, 1961
Bharatiya Janasangh Election Manifesto, 1962
Praja Socialist Party Election Manifesto, 1962
Indian Affairs Record, vol. VIII, No. 3 a. 4, March, April 1962
India, 1962, Ministry of Information and Broadcasting, N. Delhi, 1962
Constitution of Indian National Congress, AICC, 1961
Indian National Congress: Report of General Secretaries, January 1962 to Decem-

ber 1963, Bhubaneshwar, 1964

Economic Review, vol. XII—XVI (roč. 1961, 1962, 1963, 1964, 1965)

Your Vote, Seminar No 29, January 1962

Election Analysis, Seminar No. 33, May 1962

The Emerging Leadership Seminar, No. 51, November 1963

H. L. Erdman, India's Swatantra Party, Pacific Affairs, vol. 36, No. 4, Winter, 1963—1964

L. S. Rudolph a. S. H. Rudolph, The Political Role of India's Caste Associations, Pacific Affairs, vol. 33, No. 1, March 1960

Casopisy

Organiser: vol. XVI—XIX (roč. 1961—1964)

Janata: vol. XVI—XIX (roč. 1961—1964)

Swarajya: vol. V—VIII (roč. 1961—1964)

Link: vol. III—VII (roč. 1961—1965)

Mainstream: vol. I—III (roč. 1962—1965)

The Century: vol. I—II (roč. 1963—1965)

Times of India

ВЛАСТЬ БАУДЫШОВА

Политическая система Индийской республики и основные тенденции ее развития

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются объективные общественные факторы, которые определяют и оказывают влияние на политическую структуру Индийской республики. Плюрализм индийского общества вытекает как из его социального разделения, в котором переплетаются элементы современной и традиционной социальной структуры, так и из его разнородности религиозной, национальной (языковой) и расовой. Все эти общественные силы действуют как самостоятельные политические движения или группы нажима в индийской политической жизни.

Политическая структура, которая еще не стабилизировалась, образуется как многопартийная политическая система при политической гегемонии в государстве партии Индийский Национальный Конгресс.

Конгресс является разнородной политической партией и плюрализм индийского общества внутри него проявляется в создании разных направлений, фракций и отщепенческих групп. Правые, левые и центристские группы отличаются разным идейным подходом к социально-экономическим и политическим проблемам Индии. В низших звеньях Конгресса, наоборот, имеют место влияния различных религиозных обществ, отдельных каст, языковых или национальных групп или же эти влияния взаимно переплетаются.

В статье рассматривается организационная структура Конгресса и его руководство. В частности, указывается на то, что после смерти Д. Неру центр политического решения переносится из всеиндийских органов Конгресса в органы конгрессов штатов Индийской унии. Интеллигенция, которая составляла руководящее ядро Конгресса до сих пор, замещается группами собственников, в особенности, деревенской буржуазией.

В связи с избирательной системой в статье рассматривается вопрос о возможности возникновения дуализма политических партий в Индии. Автор считает, что пока в Индии не существуют условия для разделения Конгресса ни на две самостоятельные политические партии однородного состава (консервативного или либерального или социал-демократического направления), ни на партии американского типа. В то же время не существуют реальные предпосылки ни для объединения оппозиционных партий.

В связи с сильным влиянием Конгресса в индийской деревне, по всей вероятности, Конгресс сохранит и в дальнейшем свое руководящее положение в государстве и в политической структуре Индии не произойдет непосредственно существенных изменений.

**The political system of the Republic of India an basic trends
of its development****SUMMARY**

The study deals, in the first place, with the social factors determining and influencing the political structure of the Republic of India. The plurality of Indian society stems both from its social stratification with intermingled elements of modern and traditional social structure, and from its religious, national (linguistic) and racial heterogeneity. All these social elements act in the political life of India either as isolated political movements or as pressure groups.

The political structure which is not yet stabilized is taking the shape of a political system of many political parties with the „Indian National Congress“ party exercising its leadership over the whole country.

The Congress Party is a heterogenous political party and as a result of the pluralism of Indian society there exist within this Party different trends, fractions and dissident groups. The right and left wing groups and groups standing in the centre each take a different ideological approach to the social, economic and political problems of India. But the influence of different religious communities, various castes, linguistic or national groups is even stronger on the level of lower organizations of the Congress Party, or the influence of these elements intermingles.

The study deals further with the organizational structure of the Congress Party and with its leadership stressing that after D. Nehru's death the power to take political decisions is passing from the All-India organs of the Congress Party to the organs of this party in the individual states of the Union of India. The intelligentsia which until now has been the leading nucleus of the Congress Party is being replaced by the groups of owners, especially by the rural bourgeoisie.

In connection with the election system the study deals with the possibility of establishing a two-party system in India. The author's opinion is that for the time being the conditions do not exist in India for splitting the Congress Party either into two independent political parties of a homogeneous structure (with conservative, liberal or social democratic views), or into political parties of the American type. Nor are there effective conditions for the integration of those parties which stand in opposition.

However, because the Congress Party still holds strong positions in the Indian countryside it is likely that this party will keep its leading position in the Union of India and there is unlikely to be an early change in the political structure of India.